

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ У СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Усик Дмитро Борисович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

ORCID ID: 0000-0002-1350-5847

Scopus-Author ID: 57210892794

Researcher ID: AEN-9763-2022

У статті приводиться аналіз поняття конфлікт, його інтерпретація. Проведено історичний аналіз розуміння природи конфлікту, виокремлено аспекти різних класифікацій конфліктів. Визначено етапи в історії вивчення конфліктів, основні напрямки зарубіжних досліджень конфлікту. Проаналізовано складові структурні компоненти конфліктної поведінки. З'ясовано особливості конфліктної поведінки в студентській групі, визначено що конфлікти виникають переважно у відповідь на перешкоду для досягнення первинних, тобто. основні цілі освітньої діяльності, перешкоди на шляху досягнення другорядних, особистих цілей спільної освітньої діяльності, поведінка, що не відповідає прийнятим нормам відносин, поведінка людей у спільній освітній діяльності, що не відповідає їх очікуванням, особисті конфлікти, що виникають в результаті особистісних особливостей учасників зі студентської команди. Виокремлено теоретичні аспекти дослідження конфліктів у студентській групі.

Представлено результати дослідження психологічних особливостей конфліктів у студентській групі в процесі спільної навчальної діяльності. З'ясовано, що більшість студентів показали високий рівень готовності до управління конфліктами, що означає те, що досліджувані володіють широким спектром навичок, знань і підходів, які допомагають їм ефективно розпізнавати, вирішувати та превентивно управляти конфліктами, вміння знаходити ефективні рішення та розвивати стратегії запобігання конфліктам, що є важливими для досягнення гармонійних відносин і попередження конфліктних ситуацій. У студентів яскраво виражені такі стратегії поведінки в конфлікті як співробітництво і компроміс. Ці дві стратегії є конструктивними підходами, оскільки спрямовані на спільне розв'язання проблеми і знаходження взаємоприйнятних рішень. Вони дозволяють студентам прагнути розуміння, співпраці та побудови позитивних стосунків з іншими людьми. Крім того, ці стратегії сприяють розвитку навичок комунікації, емоційного інтелекту та толерантності, що є важливими в освітньому середовищі та майбутній кар'єрі. Було підтверджено підтвердило важливість вивчення конфліктів в студентській групі.

Ключові слова: конфлікт, поняття конфлікту, причини конфлікту, конфліктні прояви, студентське середовище, студентські конфлікти, взаємодія.

Usyk Dmytro. Psychological features of conflicts in a student group during the learning process

The article analyzes the concept of conflict and its interpretation. A historical analysis of the understanding of the nature of conflict is conducted, and aspects of various classifications of conflicts are highlighted. The stages in the history of conflict studies and the main directions of foreign conflict research are identified. The constituent structural components of conflict behavior are analyzed. The specifics of conflict behavior in a student group are clarified, and it is determined that conflicts mainly arise in response to obstacles to achieving primary, i.e., core goals of educational activity; obstacles to achieving secondary, personal goals of joint educational activity; behavior that does not comply with accepted norms of relationships, behavior of people in joint educational activities that does not meet their expectations, and personal conflicts arising from the personal characteristics of participants in the student team. Theoretical aspects of the study of conflicts in a student group are highlighted.

The results of a study on the psychological characteristics of conflicts in a student group during joint learning activities are presented. It was found that the majority of students showed a high level of readiness for conflict management, which means that the subjects possess a wide range of skills, knowledge, and approaches that help them effectively recognize, resolve, and preventively manage conflicts, the ability to find effective solutions and develop conflict prevention strategies, which are important for achieving harmonious relationships and preventing conflict situations. Students clearly demonstrate such conflict behavior strategies as collaboration and compromise. These two strategies are constructive approaches, as they are aimed at jointly solving problems and finding mutually acceptable solutions. They allow students to strive for understanding, cooperation, and building positive relationships with others. In addition, these strategies contribute to the development of communication skills, emotional intelligence, and tolerance, which are important in the educational environment and future career. The importance of studying conflicts in a student group has been confirmed.

Key words: conflict, concept of conflict, causes of conflict, conflict manifestations, student environment, student conflicts, interaction.

Підвищення напруженості у сучасному суспільстві зумовлює зростання різнобічних конфліктів і необхідність їх глибокого дослідження з метою усунення негативних наслідків.

В період навчання та комунікації студенти стикаються з багатьма проблемами, які призводять до зовнішніх протиріч. Знаючи фактори, що зумовлюють

виникнення міжособистісних конфліктів, можна розробити низку методів, орієнтованих на попередження конфліктних ситуацій [1; 6; 8].

Проблема конфліктів завжди привертала увагу дослідників і розроблялася представниками різноманітних психологічних підходів зарубіжної та вітчизняної психології. Приміром в зарубіжній психології найбільш

ший інтерес представляють розробки представників різних наукових напрямків: психоаналітичний (З. Фрейд, А. Адлер, Д. Хорні, Е. Фромм); соціотропний (У. Мак-Дауголл, С. Сігеле та ін.); етологічний (К. Лоренц, Н. Тінберген); теорія групової динаміки (К. Левін, Д. Креч, Л. Ліндсі); фрустраційно-агресивний (Д. Доллард, Л. Берковіц, Н. Міллер); біхевіористичний (А. Басс, А. Бандура, Р. Сірс); соціометричний (Дж. Морено, Е. Джанигс, З. Додс, Р. Гурвич); інтеракціоністський (Д. Мід, Т. Шибутані, Д. Шпігель) [6; 8].

В Україні проблему конфліктів успішно розробляють Проблематику конфліктів в Україні успішно розробляють: І.С. Булах, О.В. Винославська, О.В. Волянська, А.М. Гірник, Л.В. Долинська, Г.В. Ложкін, І.В. Кошова, Н.Ф. Коротенька, В.М. Кушнірюк, М.І. Пірен, Н.І. Пов'якель [1; 3].

Конфлікти в студентській групі є звичайним явищем, і вони можуть мати значний вплив на динаміку групи та загальну успішність. Деякі з психологічних особливостей цих конфліктів включають особисті цінності та переконання, відмінності в стилях спілкування, уявлення про справедливість і розвиток групових норм. На ці конфлікти також можуть впливати індивідуальні відмінності в рисах особистості та рівні емоційного інтелекту членів групи [7; 9].

Розуміння психологічних особливостей конфліктів в учнівській групі може допомогти педагогам і учням ефективніше управляти та розв'язувати конфлікти.

Міжособистісний конфлікт може представляти сприйняття та розуміння ситуації, поведінку одного по відношенню до іншого, взаємне або одностороннє нерозуміння та неправильне тлумачення намірів як причину для студентів. Даний вид конфліктів є досить поширеними у підлітковому віці, оскільки саме в цей період життя відбувається активний розвиток соціальної компетентності, емоційної стійкості та взаємодії з оточуючим середовищем.

Конфлікти у студентській групі – це складна соціальна проблема, яка вимагає уваги та дослідження. Вивчення конфліктів у студентській групі є важливим з точки зору розвитку соціальних навичок, формування колективу та підтримки позитивної атмосфери в групі [2].

Особисті передумови для розбіжностей з іншими можуть включати такі якості, як нетерпимість до чужих помилок, знижена самокритичність, імпульсивність, стриманість, глибоко вкорінені негативні упередження і упереджене ставлення до певних людей. Конфліктними якостями можуть бути схильність до агресивної поведінки, підпорядкування оточуючим, неувважність, відсутність внутрішньої духовної культури, не увага до людей, свавілля, егоїзм, тобто риси характеру, сформовані в результаті неправильного, одностороннього виховання.

1. Теоретичні аспекти дослідження конфліктів у студентській групі можна умовно розділити на кілька груп:

2. Психологічні аспекти – розглядають психологічні механізми, які викликають конфлікти в групі, способи їх врегулювання та профілактики.

3. Соціологічні аспекти – визначають вплив соціального середовища на виникнення та подальший розвиток конфліктів у студентській групі.

4. Педагогічні аспекти – зосереджують увагу на ролі педагога у запобіганні конфліктів, а також на способах використання конфліктних ситуацій як засобу формування соціальних навичок.

5. Міждисциплінарні аспекти – розглядають конфлікти у студентській групі як складову частину багатьох наук, таких як психологія, соціологія, педагогіка, менеджмент та інші [4].

Для дослідження феномену психологічних особливостей конфліктів у студентській групі в процесі спільної навчальної діяльності ми обрали наступні методики:

1) Методика діагностики стратегії поведінки в конфлікті К. Томаса

2) Визначення рівня конфліктостійкості особистості (Н.П. Фетіскін)

3) Опитувальник шкала локусу рольового конфлікту

4) «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів» (П. Хеппнер, Х. Петерсен).

Експериментальна вибірка становила 30 студентів вищого навчального закладу – Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (10 студентів інституту педагогіки і психології, 10 студентів інституту фізичної культури, 10 студентів факультету іноземної та слов'янської філології).

Результати дослідження за методиками наступні:

1. Методика діагностики стратегії поведінки в конфлікті К. Томаса.

Аналіз результатів методики надав нам важливу інформацію про те, що у студентів яскраво виражені такі стратегії поведінки в конфлікті як співробітництво і компроміс.

Співробітництво передбачає активну співпрацю і взаємодопомогу сторін, які працюють разом над знаходженням вирішення, що відповідає інтересам обох сторін. Ця стратегія покликана забезпечити вигравш обома сторонами та покращити загальну ситуацію. У контексті студентів, це може означати спільне обговорення проблеми, обмін ідеями, пошук компромісних рішень, де всі сторони задоволені.

Компроміс передбачає пошук рішення, яке враховує потреби та інтереси обох сторін, але може вимагати певного рівня уступок з кожної сторони. Це означає, що студенти можуть вирішувати конфлікт, знаходячи середину між своїми позиціями та здійснюючи компромісні кроки для досягнення спільної згоди.

Ці стратегії є конструктивними та сприяють побудові позитивних взаємин та розв'язанню конфліктів на основі взаєморозуміння та взаємовигідного співробітництва. Однак, в кожній конкретній ситуації ефективність цих стратегій може залежати від багатьох факторів, таких як особистість студента, складність конфлікту, наявні ресурси тощо.

Більш точно результати представлені у таблиці 1.

Графічно результати отримані за методикою «Діагностика стратегії поведінки в конфлікті К. Томаса» представлені у діаграмі на рис. 1.

Таблиця 1

Стратегії поведінки в конфлікті

№	Стратегії поведінки в конфлікті	Кількість	у %
1.	Суперництво	2	6,66
2.	Співробітництво	10	33,33
3.	Компроміс	11	36,66
4.	Уникання	3	10
5.	Пристосування	4	13,33

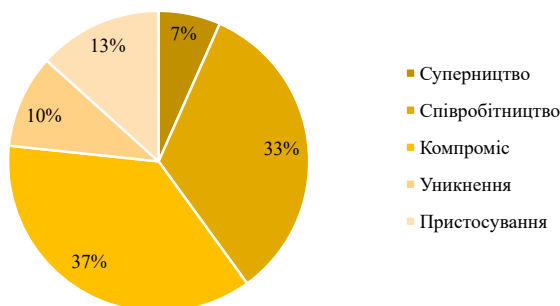

Рис. 1. Стратегії поведінки в конфлікті

2. Визначення рівня конфліктостійкості особистості (Н.П. Фетіскін).

Аналіз результатів визначення рівня конфліктостійкості особистості Н.П. Фетіскін показав рівень готовності студентів до управління конфліктами та їх поведінку в конфліктних ситуаціях. Беручи до уваги підрахунки, ми можемо дати висновок про відсутність конфліктності поміж студентів. Яскраво виражені високий та середній рівні конфліктостійкості, що свідчить про орієнтацію особистості на компроміс та прагнення уникати конфліктів.

Люди з високою конфліктостійкістю зазвичай демонструють гнучкість, толерантність і вміння пристосовуватися до змін. Вони можуть шукати спільні рішення, враховувати інтереси інших людей та бути відкритими до узгодження позицій.

Орієнтація на компроміс означає готовність до взаємних уступок та пошуку рішень, що задовольняють всіх учасників конфлікту. Це може включати пошук компромісних позицій, обговорення альтернативних варіантів і примирення з різницями.

Відмінність в рівнях конфліктостійкості може означати, що деякі студенти можуть бути більш схильними до конфлікту, а інші – більш налаштовані на пошук компромісів і співпрацю.

Уникання конфліктів може бути іншою стратегією, застосованою студентами з високим рівнем конфліктостійкості. Це означає, що вони можуть намагатися уникнути суперечок або підходити до них з обережністю, щоб зберегти мир і стабільність у відносинах.

Конфліктні ситуації можуть вимагати різних стратегій поведінки, і кожен студент може обирати свою власну підхід в залежності від обставин.

Результати більш детально наведені у таблиці 2.

Графічно результати отримані за методикою «Визначення рівня конфліктостійкості особистості» представлені у діаграмі на рис. 2.

Таблиця 2

Рівні стійкості особистості до конфлікту

№	Рівні стійкості особистості до конфлікту	Кількість	у %
1.	Високий рівень конфліктостійкості (40–50 балів)	13	43,33
2.	Середній рівень конфліктостійкості (30–40 балів)	17	56,66
3.	Низький рівень конфліктостійкості (20–30 балів)	0	0
4.	Дуже низький рівень конфліктостійкості (1–19 балів)	0	0

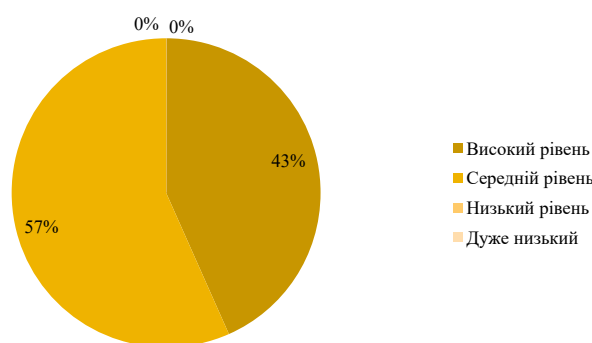

Рис. 2. Рівні стійкості особистості до конфлікту

3. Опитувальник шкала локусу рольового конфлікту.

Аналізуючи результати опитувальника, ми дізналися, що у досліджуваних домінує екстернальний тип локусу рольового конфлікту, що свідчить про надвисоку готовність спрямовану на великі внутрішні домагання, задля уникнення суперечностей в процесі спільної навчальної діяльності.

Екстернальний тип локусу рольового конфлікту означає, що досліджувані студенти відносяться до категорії людей, які сприймають зовнішні фактори, такі як обставини чи інші особи, як визначальні у виникненні конфлікту. Це означає, що вони можуть поставити вину за конфлікт на зовнішні чинники, а не на себе чи власні внутрішні ресурси.

У цьому контексті екстернальний локус рольового конфлікту може вказувати на те, що студенти схильні приписувати причини конфлікту зовнішнім обставинам, таким як нерозуміння, неправильні інструкції, недолік ресурсів або поведінка інших людей.

Вони можуть відчувати, що змінити ситуацію є складною задачею, оскільки вона залежить від зовнішніх чинників, які перебувають поза їх контролем.

Інтернальний тип – самозвинувачування і відчуття вини.

Результати опитувальника «Шкала локусу рольового конфлікту» наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Тип локусу рольового конфлікту

№	Тип локусу рольового конфлікту	Кількість	у %
1.	Екстернальний тип (0-10 балів)	23	76,66
2.	Проміжний тип (11-15 балів)	5	16,66
3.	Інтернальний тип (16-24 балів)	2	6,66

Графічно результати отримані за методикою «Шкала локусу рольового конфлікту» представлені у діаграмі на рис. 3.

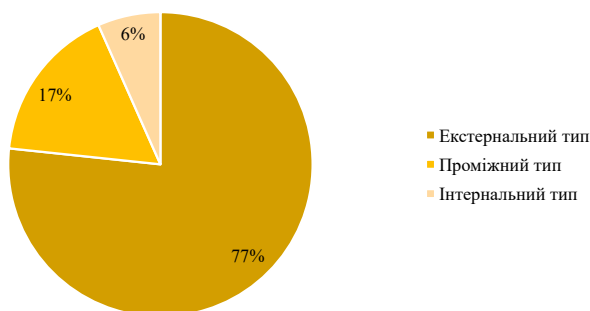

Рис. 3. Тип локусу рольового конфлікту

4. «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів» (П. Хеппнер, Х. Петерсен).

Відповіді студентів показали домінування високого та середнього рівнів конфліктологічної компетентності. Результати показують, що досліджувані загалом можуть легко розпізнавати причини та наслідки конфліктів, знаходити ефективні рішення та розвивати стратегії запобігання конфліктам, проте, може потребуватися додаткова підтримка або навчання для ефективного вирішення більш складних конфліктів.

Високий рівень конфліктологічної компетентності вказує на те, що студенти мають глибоке розуміння конфліктних ситуацій і здатні застосовувати стратегії і методи для їх вирішення. Вони можуть бути ефективними у виявленні ризиків та потенційних проблем, а також у розробці та реалізації конструктивних рішень.

Середній рівень конфліктологічної компетентності означає, що студенти мають базові знання та уміння управляти конфліктами, але можуть потребувати певної додаткової підтримки та розвитку в цій області. Вони можуть бути здатними виявляти конфлікти та розуміти важливість їх вирішення, але їхні навички впровадження конфліктологічних стратегій можуть бути ще у процесі розвитку.

Домінування високого та середнього рівнів конфліктологічної компетентності є позитивними ознаками, оскільки вони свідчать про готовність студентів до ефективного вирішення конфліктів та побудови позитивних взаємин.

Результати опитувальника «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів» показано у таблиці 4.

Таблиця 4

Рівень конфліктологічної компетентності

№	Рівень конфліктологічної компетентності	Кількість	у %
1.	Низький рівень (18-48 балів)	2	6,66
2.	Середній рівень (49-60 балів)	15	50,0
3.	Високий рівень (61-72 балів)	13	43,33

Графічно результати отримані за методикою «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів» показано у діаграмі на рис. 4.

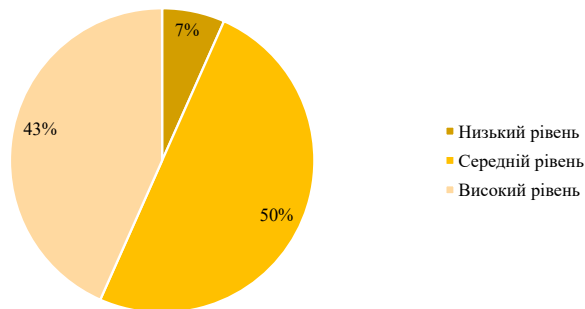

Рис. 4. Рівень конфліктологічної компетентності

Дослідження показало, що більшість студентів показали високий рівень готовності до управління конфліктами, що означає те, що досліджувані володіють широким спектром навичок, знань і підходів, які допомагають їм ефективно розпізнавати, вирішувати та превентивно управляти конфліктами, вміння знаходити ефективні рішення та розвивати стратегії запобігання конфліктам, що є важливими для досягнення гармонійних відносин і попередження конфліктних ситуацій. У студентів яскраво виражені такі стратегії поведінки в конфлікті як співробітництво і компроміс. Ці дві стратегії є конструктивними підходами, оскільки спрямовані на спільне розв'язання проблеми і знаходження взаємоприйнятних рішень. Вони дозволяють студентам прагнути зрозуміння, співпраці та побудови позитивних стосунків з іншими людьми. Крім того, ці стратегії сприяють розвитку навичок комунікації, емоційного інтелекту та толерантності, що є важливими в освітньому середовищі та майбутній кар'єрі.

Також було виявлено, що наслідки конфліктів можуть бути серйозними для успішності студентів, так як вони можуть впливати на співпрацю в групі та знижувати мотивацію до навчання. Більшість студентів визнали, що їм достатньо підтримки, вони не потребують допомоги в вирішенні конфліктів в групі.

В цілому, дослідження підтвердило важливість вивчення конфліктів в студентській групі. Дане дослідження є важливим в контексті визначення стратегій поведінки в конфлікті, що виникають у студентських групах, готовність до ефективного вирішення конфліктів, рівня оволодіння собою, своїми навичками під час вирішення конфлікту.

Емпіричне дослідження конфліктів у студентській групі вивчало такі фактори як готовності до управління конфліктами, вплив конфліктів на групову згуртованість і продуктивність, рівня оволодіння собою, а також стратегії ефективного управління конфліктами.

На основі теоретичного та емпіричного дослідження конфліктів у студентській групі в процесі спільної навчальної діяльності були зроблені такі висновки:

Конфлікти є неодмінною складовою процесу взаємодії в студентській групі в процесі спільної навчальної діяльності.

Найбільш поширеними причинами конфліктів є розбіжності в інтересах, потребах та цінностях, невідповідність рівня знань та навичок, недостатня взаємодія між учасниками групи, невизначеність ролей.

Найбільш ефективними способами вирішення конфліктів є компроміс та співпраця. Обидва ці підходи можуть бути ефективними, в залежності від конкретної ситуації та учасників конфлікту. Важливо вміти адаптувати свої підходи до особливостей конфлікту та реагувати гнучко для досягнення найкращого результату.

Конфлікти можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на навчальний процес та розвиток студен-

тів. Важливо вміти ефективно управляти конфліктами, спрямовуючи їх на позитивний розвиток і вирішення проблем, а також вчасно втручатися та нейтралізувати негативний вплив конфліктів, якщо він загрожує навчальному процесу та розвитку студентів.

Роль викладача у вирішенні конфліктів полягає в створенні сприятливого психологічного клімату в групі, сприянні взаємодії між студентами та забезпеченні ефективної комунікації в групі.

Література:

1. Долинська Л. В. Психологія конфлікту : навч. посібник. Київ : Каравела, 2010. 303 с.
2. Дурманенко Є. Конфлікти в педагогічному процесі. Луцьк : Вежа, 2003. 313 с.
3. Зарицька В. В. Психологія конфлікту : навч. посібник. Одеса : Гельветика, 2019. 380 с.
4. Лаппо В. В. Психологічний клімат академічної групи як чинник виховання духовних цінностей особистості. *Наука і освіта*. 2015. № 10. С. 86–90.
5. Лисенко-Гелемб'юк К. М. Специфіка міжособистісного конфлікту в юнацькому віці. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : «Плай» ЦІТ, 2009. С. 298–308.
6. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2007. 416 с.
7. Середницька І. Проблема міжособистісних конфліктів у студентському середовищі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 2. С. 103–111.
8. Трофименко А.В., Константинова Ю.В. Конфліктологія та теорія переговорів : навчальний посібник. Маріуполь, МДУ, 2020. 375 с.
9. Яцюк А. М. Спосіб реагування на конфліктну ситуацію у юнаків. *Інсайт: психологічні виміри суспільства : наук. журн.* / ред. кол.: І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник та ін. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 1. С. 59–64.

References:

1. Dolyinska, L. V. (2010). *Psykhologhiia konfliktu* [Psychology of conflict]. Kyiv: Karavela, 303 p. [in Ukrainian].
2. Durmanenko, Ye. (2003). *Konflikty v pedahohichnomu protsesi* [Conflicts in the pedagogical process]. Lutsk: Vezha. 313 p. [in Ukrainian].
3. Zarytska, V. V. (2019). *Psykhologhiia konfliktu: navch. posibnyk* [Psychology of conflict: Textbook]. Odesa: Helvetyka. 380 p. [in Ukrainian].
4. Lappo, V. V. (2015). *Psykhologichnyi klimat akademichnoi hrupy yak chynnyk vykhovannia dukhovnykh tsinnostei osobystosti* [Psychological climate of the academic group as a factor in the upbringing of spiritual values of the individual]. *Nauka i osvita* [Science and Education], 10, S. 86–90. [in Ukrainian].
5. Lysenko-Helembyuk, K. M. (2009). *Spetsyfika mizhosobystisnoho konfliktu v yunatskomu vitsi* [Specificity of interpersonal conflict in adolescence]. *Zbirnyk naukovykh prats: filosofia, sotsiolohiia, psykhologhiia* [Collection of scientific papers: Philosophy, sociology, psychology] (S. 298–308). «Plai» TsIT. [in Ukrainian].
6. Lozhkin, H. V., & Pov'yakel, N. I. (2007). *Psykhologhiia konfliktu: teoriia i suchasna praktyka: navchal'nyi posibnyk* [Psychology of conflict: Theory and modern practice: Textbook]. Kyiv: Profesional. 416 p. [in Ukrainian].
7. Serednytska, I. (2004). *Problema mizhosobystisnykh konfliktiv u students'komu seredovyschi* [The problem of interpersonal conflicts in the student environment]. *Pedahohika i Psykhologhiia Profesiinoi Osvity* [Pedagogy and Psychology of Professional Education]. 2, S. 103–111. [in Ukrainian].
8. Trofymenko, A. V., & Konstantinova, Yu. V. (2020). *Konfliktologhiia ta teoriia perehovoriv: navchal'nyi posibnyk* [Conflictology and negotiation theory: Textbook]. Mariupol: MDU. 375 p. [in Ukrainian].
9. Yatsiuk, A. M. (2019). *Sposib reahuvannia na konfliktnu sytuatsiiu u yunakiv* [The way of reacting to a conflict situation in young men]. *Insait: Psykhologichni Vymiry Suspilstva* [Insight: Psychological Dimensions of Society: Scientific Journal]. Kherson: Vydavnychiy dim "Helvetyka", 1, S. 59–64. [in Ukrainian].